

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Навчально-науковий інститут соціально-педагогічної та мистецької освіти

Кафедра дошкільної освіти і соціальної роботи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття ступеня вищої освіти “Магістр”

на тему “ **Формування пізнавальної активності засобами інноваційних
технологій у дітей старшого дошкільного віку** ”

Виконала: здобувачка вищої освіти
групи М 122 денного відділення
Спеціальність 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійна програма:
Дошкільна освіта. Логопедія.

Істоміна Катерина Віталіївна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

Канарова Ольга Вікторівна

Рецензент:

Канд.пед.наук, доцент

Дубяга Світлана Миколаївна

Запоріжжя, 2023 рік

АНОТАЦІЯ

Істоміної Катерини Віталіївни. Магістерська робота: **“Формування пізнавальної активності засобами інноваційних технологій у дітей старшого дошкільного віку”** виконана на кафедрі дошкільної освіти і соціальної роботи Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Науковий керівник: к. пед. наук, доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи Канарова Ольга Вікторівна.

У роботі дано теоретичне узагальнення проблеми розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку та обґрунтовано підхід до її вирішення в умовах закладу дошкільної освіти; розкрито особливості розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій.

Пізнавальна активність – самостійна, ініціативна діяльність дитини, спрямована на пізнання навколишньої дійсності (як прояв допитливості) й зумовлена необхідністю розв’язання завдань, що постають перед нею у конкретних життєвих ситуаціях. З’ясовано педагогічні умови для розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. Однією з важливих педагогічних умов розвитку пізнавальної активності є інноваційних технологій. Установлено, що інтерактивні завдання передбачають наявність суперечностей та поетапних ускладнень які в свою чергу, посилюють пізнавальні інтереси, викликають дослідницькі пізнавальні дії, наштовхують на самостійний варіативний пошук способів досягнення результату, стимулюють відкриття нового, пожвавлюють пізнавальні процеси, активізують пізнавальну активність дитини. З’ясовано, що розвиток пізнавальної активності дітей дошкільного віку при застосуванні інноваційних технологій – це процес і результат педагогічних та стихійних впливів на особистість, що сприяють організації активного діяння,

переживання, досягнення, творчого відкриття нового, самовираження.

Отримані в процесі дослідження результати можуть бути використані в організації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти, у родинному вихованні, у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників дошкільних закладів, у змісті лекцій та практичних занять студентів ЗВО спеціальності 012 Дошкільна освіта.

Ключові слова: розвиток, здібності, пізнавальна активність, інтерес, пізнавальна діяльність, інноваційні технології.

SUMMARY

Istomina Kateryna Vitalyivna. The master's thesis: "**Formation of cognitive activity by means of innovative technologies in children of older preschool age**" was completed at the Department of Preschool Education and Social Work of the Educational and Scientific Institute of Social, Pedagogical and Art Education of Melitopol State Pedagogical University named after Bohdan Khmelnytskyi.

Academic supervisor: Ph.D. of Sciences, associate professor of the department of preschool education and social work Olga Viktorivna Kanarova.

The paper gives a theoretical generalization of the problem of the development of cognitive activity of older preschool children and substantiates the approach to its solution in the conditions of a preschool education institution; the peculiarities of the development of cognitive activity of children of older preschool age by means of innovative technologies are revealed.

Cognitive activity is an independent, initiative activity of a child, aimed at learning about the surrounding reality (as a manifestation of curiosity) and is conditioned by the need to solve tasks that appear before him in specific life situations. Pedagogical conditions for the development of cognitive activity of children of older preschool age have been clarified. One of the important pedagogical conditions for the development of cognitive activity is innovative technologies. It was established that interactive tasks involve the presence of contradictions and gradual complications, which, in turn, increase cognitive interests, cause exploratory cognitive actions, lead to an independent variable search for ways to achieve a result, stimulate the discovery of new things, enliven cognitive processes, and activate the child's cognitive activity. It was found that the development of cognitive activity of preschool children when using innovative technologies is a process and result of pedagogical and natural influences on the personality, which contribute to the organization of active action, experience, achievement, creative discovery of new things, self-expression.

The results obtained in the research process can be used in the organization of the educational process in preschool education institutions, in family education, in the system of improving the qualifications of pedagogical workers in preschool institutions, in the content of lectures and practical classes of students of the Higher Secondary School of Higher Education in the specialty 012 Preschool Education.

Key words: development, abilities, cognitive activity, interest, cognitive activity, innovative technologies.

РЕФЕРАТ

магістерської роботи на тему: **“Формування пізнавальної активності засобами інноваційних технологій у дітей старшого дошкільного віку”**

Студентки магістратури **Істоміної Катерини Віталіївни.**

Науковий керівник канд. пед. наук, доцент Канарова Ольга Вікторівна

Об’єкт дослідження: процес формування у старших дошкільників пізнавальної активності.

Предмет дослідження: інноваційні технології як засіб формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку.

Мета дослідження: здійснити теоретичне обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов застосування інноваційних технологій у процесі формування пізнавальної активності старших дошкільників.

Завдання дослідження:

- на основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрити стан проблеми формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку;

- дослідити педагогічні умови формування у старших дошкільників пізнавальної активності за допомогою використання інноваційних технологій;

- експериментально перевірити педагогічні умови формування пізнавальної активності у старших дошкільників за допомогою використання інноваційних технологій.

Загальний зміст

У вступі розкривається актуальність дослідження, визначено об’єкт, предмет, мету дослідження, сформульовано основні завдання, виділено гіпотезу, визначено сутність основних понять дослідження.

У першому розділі – **“Психолого-педагогічні основи формування пізнавальної активності старших дошкільників засобом інноваційних технологій”** – на підставі аналізу наукової літератури розглянуто психолого-педагогічні особливості розвитку пізнавальної активності у дітей дошкільного віку; виділено сутність, передумови та чинники розвитку пізнавальної активності у дітей; проведено аналіз сучасного стану розвитку пізнавальної активності у старших дошкільників; проаналізовано вплив використання інноваційних технологій як засобу формування пізнавальної активності старших дошкільників; визначено педагогічні умови формування пізнавальної активності старших дошкільників засобами інноваційних технологій.

У другому розділі – **“Дослідно-експериментальна робота з впровадження педагогічних умов формування пізнавальної активності старших дошкільників засобами інноваційних технологій”** – розкрито особливості використання інноваційних технологій для розвитку пізнавальної активності у старших дошкільників; виділено найефективніші педагогічні умови для розвитку пізнавальної активності старших дошкільників засобами інноваційних технологій. Представлено результати експериментального етапу дослідження: визначено зміст, форми та методи розвитку пізнавальної активності у старших дошкільників засобами інноваційних технологій; охарактеризовано педагогічні умови розвитку пізнавальної активності.

Дослідження проводилось на базі закладу дошкільної освіти комбінованого типу №30 “Світлячок” м. Мелітополь Запорізької області. Експериментом було охоплено 40 дітей старшого дошкільного віку.

За результатами дослідження сформульовані висновки

Результати здійсненого дослідження дають змогу зробити певні висновки:

1. Аналіз філософських, психологічних та педагогічних аспектів досліджуваної проблеми дав можливість встановити, що пізнавальна

активність – це риса особистості, яка виявляється у її ставленні до пізнавальної діяльності, що передбачає стан готовності, прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань і способів діяльності, а також знаходить вияв у якості пізнавальної діяльності. Виявлено, що у психолого-педагогічних дослідженнях розкривається низка особливостей становлення пізнавальної активності (Л. Божович, Л. Буркова, Л. Виготський, П. Гальперін, Д. Годовікова, Т. Дуткевич, М. Лісіна, Г. Люблінська, М. Матюшкін, Л. Обухова, К. Щербакова та інші), з урахуванням яких уточнено особливості розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку:

- пізнавальна активність проявляється з народження та інтенсивно розвивається протягом усього дошкільного віку; виходить за його межі, забезпечує набуття дитиною різноманітного досвіду пізнання оточуючого нею середовища;

- вона виявляється у різних видах і типах діяльності, як правило, не характеризується цілеспрямованістю активного пізнання у окремій галузі – дитину цікавить абсолютно усе, що її оточує;

- пізнавальна активність дитини старшого дошкільного віку яскраво виявляється у її постійних запитаннях, експериментуванні, порівнюванні, розмірковуванні, постановці та вирішенні найрізноманітніших дитячих проблем, спрямованих на більш глибоке пізнання дитиною дошкільного віку оточуючих предметів та явищ;

- дитина старшого дошкільного віку виявляє пізнавальний інтерес на рівні зацікавленості та всеосяжної допитливості від “Що це таке?” до “Хочу все знати!”.

Пізнавальний інтерес є однією з важливих складових пізнавальної активності та підвищується з накопиченням дитиною власного досвіду пізнавальної діяльності. Від молодшого до старшого дошкільного віку пізнавальні інтереси набувають постійної стійкості. Інтерес дитини прямо

залежить від знань і умінь, якими вона володіє, а також від способів і дій, якими дорослий передає дитині нові знання;

– у процесі розвитку у дошкільника пізнавального ставлення до всього нею оточуючого чітко простежується єдність емоційного (як домінуючого) та інтелектуального ставлення до предметів та явищ дійсності. Дитина під час пізнання виявляє такі емоції, що свідчать про її інтерес до цього процесу, захопленість, бажання пізнати нове і таке інше;

– наприкінці старшого дошкільного віку спостерігається присутність певної саморегуляції, ознак самостійності та самоконтролю пізнавальної діяльності дитини, що виявляється у самостійній постановці завдань і мети, знаходженні способу та засобів контролю за процесом самостійної діяльності, самостійній оцінці власних та загальних результатів. Дитина все частіше перестає в усьому наслідувати дорослого, а іноді, у певних межах дозволеного, відходить від його вимог. З боку дитини можна спостерігати прояви окремих вольових зусиль, ініціативи, спрямованих на виконання різних видів і типів завдань або регуляцію власної поведінки;

– у процесі пізнання дошкільник виступає як повноцінна особистість, що здатна до визначення власної активності, до реалізації власної волі, творчості у діяльності, , потреб та інтересів;

– у старшому дошкільному віці розвиток основних психічних процесів стає гарним підґрунтям майбутнього шкільного навчання;

– одним з ефективних чинників розвитку пізнавальної активності є створення засобів і умов для виявлення дитини як суб'єкта власної діяльності та взаємодії з однолітками та дорослими;

– після 4-5 років пізнавальна активність набуває вигляд перетворюючої ініціативної активності. Набуті у процесі життя дитини практичний досвід та знання дають змогу усвідомити власні можливості, а це, у свою чергу, породжує нові, більш складні бажання, спонукає до ініціативних, а потім і креативних та винахідницьких дій;

– усі вказані особливості пізнавальної активності у дошкільному

віці перебувають на рівні становлення і в подальшому стають міцним підґрунтям для розвитку пізнання у процесі майбутньої життєдіяльності.

У процесі дослідження визначено наступні критерії, рівні та показники пізнавальної активності дітей дошкільного віку: пізнавальна ініціатива, орієнтація, інтерес, креативні та винахідницькість та самостійність.

Потребує уточнення визначення сутності пізнавальної активності стосовно дітей старшого дошкільного віку, виділення особливостей становлення цієї риси особистості в старшому дошкільному віці, а також з'ясування ролі інноваційних технологій у процесі розвитку пізнавальної активності старших дошкільників.

Установлено, що інновація тлумачиться як «процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті яких підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану».

Метою застосування інноваційних технологій є створення педагогом умов навчання, за яких дитина сама буде відкривати, здобувати й конструювати знання, уміння, цінності та власну компетентність у різних сферах життя. Саме це є принциповою відмінністю цілей інноваційного навчання від цілей традиційної системи освіти.

З'ясовано, що розвиток пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку засобами інноваційних технологій – це процес і результат педагогічного впливу на особистість дитини, що сприяє організації активного діяння, досягнення, переживання, самовираження, творчого відкриття нового.

Для з'ясування рівня розвитку пізнавальної активності старших дошкільників було проведено констатуючий етап експерименту. Обстеження дітей старшого дошкільного віку проводилось за визначеними критеріями пізнавальної активності (пізнавальна ініціатива, орієнтація, інтерес, креативні та винахідницькість та самостійність) та їх показниками, які дозволили

визначити рівні її розвитку у дітей (низький, середній, високий). При цьому встановлено, що більшості старших дошкільників, в умовах традиційного навчання, властиві середній та низький рівні. Ці діти характеризуються нестійким інтересом до пізнавальної діяльності, недостатньою сформованістю або відсутністю пізнавальної орієнтації, допитливості, самостійності, вузьким колом позитивних пізнавальних емоцій, неадекватною самооцінкою.

Основною метою формувального етапу експерименту було визначено реалізацію педагогічних умов розвитку пізнавальної активності старших дошкільників засобами інноваційних технологій:

- створення матеріально-ігрового середовища, спрямованого на перспективне зростання пізнавальної активності дітей;
- створення позитивної атмосфери, де панує взаємодопомога, взаємодовіра, гуманність, де кожна дитина почуває себе безпечно;
- мотивованість та диференційованість застосування інноваційних технологій;
- включення інноваційних технологій у освітній процес старших дошкільників;
- врахування вікових особливостей дітей;
- перехід від пасивності до активних способів пізнання в умовах індивідуальної взаємодії дитини з дорослим;
- взаємодія дорослих та дітей, створення перспективи та перехід на якісно вищий рівень пізнавальної активності у процесі використання позитивної педагогічної оцінки, самооцінки вихователів і окремих дітей.

Для підвищення активності батьків дітей були проведені індивідуальні бесіди, консультації з питань особливостей пізнавальної діяльності, дитячої творчості, пропонувались комплекси розвивальних ігор для проведення в сім'ї.

Діяльність вихователя на початковому етапі полягала в організації матеріально-ігрового середовища, спрямованого на перспективне зростання

пізнавальної активності дітей, застосуванні індивідуальної форми взаємодії з кожною дитиною, застосовуючи технологію «Казкові лабіринти гри», що давало дитині можливість переходу до вищих рівнів пізнавальної активності через:

- стимулювання розвитку пізнавальної сфери та інтересів дітей на стадії допитливості;
- розвиток адекватної самооцінки у дітей;
- встановлення міжособистісного контакту з кожним дошкільником у пізнавальній діяльності;
- здійснення педагогічної рефлексії.

Мотивованість забезпечується стимулюванням дітей дошкільного віку до:

- пошукової діяльності, вольових зусиль, наполегливості;
- формування вміння мотивувати вибір засобів підтримання пізнавальної діяльності;
- формувати прагнення отримувати нові знання, постановка цілей на досягнення результатів.

Однією з ефективних технологій підвищення пізнавальних здібностей дітей дошкільного віку, на нашу думку, є інноваційна технологія «Казкові лабіринти гри» (автор В. В. Воскобович).

Технологія «Казкові лабіринти гри» (технологія інтенсивного розвитку інтелектуальних здібностей у дітей трьох-семи років) – система поетапного включення авторських розвиваючих ігор в діяльність дитини з поступовим ускладненням навчального матеріалу. Зазначені ігри, розвивають пам'ять, фантазію, сприйняття, логічне і творче мислення, мову. За допомогою цих ігор здійснюється інтелектуально-творчий розвиток дітей, психологічна, спеціальна підготовка до школи. Дана технологія – це використання авторських ігор в системі їх постійного та поступового ускладнення («по спіралі»).

В технологію включені такі розділи: «Розвиваючі ігри», «Ігрові навчаючі засоби», «Педагогічні рекомендації для вихователів і батьків дошкільників» і додатки: «Розподілення програмою змісту в іграх», «Зразки конспектів занять з дітьми».

Технологія «Казкові лабіринти гри» є багатофункціональною та різноплановою, охоплює достатньо широкий віковий діапазон, допомагає дітям та дорослим реалізувати творчий потенціал і сприяють розвитку інтелектуальних здібностей.

У дослідженні доведено правомірність гіпотези про те, що застосування у роботі з дітьми старшого дошкільного віку інноваційних технологій сприятиме позитивній динаміці пізнавальної активності при дотриманні відповідного методичного забезпечення.

Отримані в процесі дослідження результати можуть бути використані в плануванні й організації освітнього процесу у закладах дошкільної освіти, підвищенні кваліфікації педагогічних працівників х закладів дошкільної освіти та роботі з батьками дошкільників, у викладанні навчальних дисциплін “Дошкільна педагогіка”, “Психологія дитяча” та “Організація дослідно-експериментальної діяльності дітей дошкільного віку” у закладах вищої освіти.

Рік виконання магістерської роботи – 2022-2023 н.р.

Місце виконання – кафедра дошкільної освіти і соціальної роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Магістерська робота складається з вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 76 сторінок, з них основного тексту 72. В магістерській роботі міститься 6 таблиць, 5 рисунків, список літератури з 45 найменувань.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	9
1.1. Теоретичні основи формування пізнавальної активності старших дошкільників.....	9
1.2. Характеристика інноваційних технологій та їх вплив технологій на розвиток пізнавальної активності старших дошкільників.....	18
1.3. Педагогічні умови формування пізнавальної активності старших дошкільників засобами інноваційних технологій	30
Висновки до розділу 1.....	32
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ВПРОВАДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ.....	34
2.1. Дослідження рівня сформованості пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.....	34
2.2. Експериментальна перевірка педагогічних умов формування пізнавальної активності старших дошкільників засобами інноваційних технологій.....	49
2.3. Результати дослідно-експериментальної роботи.....	59
Висновки до розділу 2.....	63
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	72
ДОДАТКИ.....	